

 BOOKTEGI

ENBATA

Joaquín Dicenta Benedicto

itzulpena:

Aitor Errazkin Vicente

BOOKTEGI

Guztion liburuak, guztiontzat

booktegi.eus

Joaquín Dicenta Benedicto

ENBATA

Itzultzailea: Aitor Errazkin Vicente

irudia:

Fraidea itsasertzean (Der Mönch am Meer)

Caspar David Friedrich, 1808-1810.

Eguna argitzen ari du. Bioleta margul da zerua. Lainorik txikiena ere ez du ageri. Lakua dirudi itsasoak, eta poesia kutsua itsasten diote kaioek, hegoak zabalduz, nagiak atera nahian bezala. Artzain bat behiak gidatzen ari da mendi berde baten tontorrean barrena. Gurdi bat dator beste mendi baten bidean behera, kirrinkari, bi idiren apatxen doinu motelean. Kantuz ari da itzaina:

Hoberik ez da nire
maitea baino
Castro Urdialestik
Reinosaraino

Halaxe ari da kantuz itzaina, emakume kantabriar guztiak bere maitearen edertasunaren menpe jarririk; eta maitasun ereserki bilakaturik hedatzen da airean gora kantuaren oihartzuna, sortalderantz, galdu bitarte.

Uztaileko egunsenti epel! Edertu egiten zaitu aireak, ihintzezko harribitxiz hornituriko belarrari ematen dizkion muxuen musikaz, eta arroken kontra aparrezko parpailatan desegiten diren Kantauriko uren gainetik egiten dituen joan-etorriez!... Zuk distira egin ahala, nabarmenduz doa herrixka arrantzalea.

Orban ilunkarak dira atunontziak itsasadar gainean; tolesetan bildurik dituzte haize-oihalak, masten luzeran.

Baretasun gozo betea da herrixkan, landazabalean zein itsasoan.

Goiz-albako mezarako deia egin dute tenplu erromanikoaren kanpaiek. Atso batzuk doaz elizarako aldapan gora. Lehendabiziko eliztarrak dira igandeko mezara biltzen. Gazteria lo dago; meza nagusi garaian egingo dute horiek beren agerraldia ganga zabalen azpian, organo doinu eta intsentsu lurrin artean.

Gaupasa egin zuten atzo mutilek, biharamuneko jai-egunak eskaintzen duen patxadaz. Pitxerdantza galanta izan zen herriko sei tabernetan. Arrantza-aldia ongi hasi da, eta ezin ibiliko ziren bart xuhurkeriatan, ur-azpian hegaluzea ugari baldin bada! Egiari zor, hogei-hogeita hamar legoatan barrena joan beharra dute itsasoan, atzemango badute; eta kostatik hain urrun, eta eguraldia gaiztotuz gero, hondoratzeko arriskua ere izaten dute ontziek, hori ere hala da. Baina tira, kontuak kontu, ederki asko luzitzen du pezetak, baita mostradorean hots ederra ateratzen

ere. Nola ibiliko da orain sos baten gora-beherarekin kezkatuta joan den negu osoa goseak pasa duen marinela?, argitzen zuen egunak berarentzat gaurik izango ote zuen ziur jakiterik izaten ez zuena?

Zahagia baino mozkorrago lotaratu ziren mutilak, egunero beren txalupetan baino are balantza handiagoak eginez.

Berandu oheratu ziren neskak ere, pandero-dantzaldia izan baitzen plazan, eta kantu eta pandero-errepika batetik, eta dantza eta xirri bestetik, aise igaro ziren orduak, eta izan zen gurasorik, alaba atzemateko, eukalpto basorainoko bidean gora egin behar izan zuenik, eta atsegingarri ez zitzairen han ikusitakoa izango, noski, mainak egiten jaitsi baitzen neskatoa, marmarka ama, eta erromes batek errezoak baino birao gehiago hortz artean zerabilela, aita.

Bah!... Konponbide errazeko gazte-kontuak dira horiek, azken batean. Zertarako daude, ba, apaizak elizan, deabruak baso-zelaietan barrena egiten dituen maltzurkeriak konpontzeko ez bada? Gainera, gizon asko irensten ditu itsasoak, eta nolabait ordezkatu behar haiek ere!

Berandu erretiratu ziren gazteak bart, libertimendua tarteko; baita gurasoak ere, gazteria hura bera zaintzearren.

Horretxegatik ez dio kanpaien deiari atso talde murriz batek baino erantzun, haiek ez baitute libertitzekorik deus beren baitan, ez eta zaintzekorik ere, haiengandik at.

Jende gaztea ez da goiz irtengo. Mutilak, aurreko gaueko ardoa betileetan nahaspilatzen ari zaielako. Neskak, hegaluzearenak lan garbiak ez direnez, emango dutelako pare bat ordu zikinkeria gainetik astintzen, espartzu eta xaboiari eraginez, eta beste bi, gutxienez, beren burua apaintzen. Ezin bilduko dute, bada, edozein modutara mototsa, eta ezta txarki jantzi ere; eta ezin utziko dituzte alde bat ere mantar berria eta tolesdun gonazpikoak, eta oihaletartekidun txanbra, eta artilezko gerruntzea eta perkalezko hegala, eta kolore biziko zapiaren punta bizkarrean. Eta gehitu horri guztiari perla-txiki lepokoa, metal urrezaturiko gurutze eta guzti, eta oinetako kordobanak¹ eta puntuzko galtzerdiak. Gehitu, beraz, eta esan ez zaizuen lan gaitza iruditzen hori igandeetarako, astean zehar belaunetarainoko zarpail batzuekin, atorra zabala soinean, txankletak oin biluzietan eta odol ustela darion hegaluze haragi artean ibilarazten dituzten neskentzat.

¹ Kordobako larrugintzatik datorren ahuntz-larru landua, oinetako finetarako erabilia.

Herrixka guztira hedaturik da izakien logura hori bera, eta leiho eta ate guztiz itxiek ematen dute eraikinen loaren berri; tximinia gainetako ke ezak ematen du sutondoena; ontzigainetako bakardadeak, txalupena; eta gelditasun isilak, kaleena. Gurdizaina eta artzaina dira salbuespena, landa-eremuan baitabiltza, ibiltzekotan, arima bizi bakarrek.

Lotan da itsasoa bera ere, arnas oihartzunak lurrera igortzen dituela.

Herritik aparte, eta paduran bakarti, etxetxo bat dago. Hondaturik. Aire pixka bat nahikoa du teilak dantzan jartzeko; zirrikitu bat da leihoa; ohol batzuk atea, kate zati batzuez fabrika-hormari atxikita; lizunak jandako burdinazko tutu bat da tximinia. Etxetxotik bidexka bat abiatzen da, itsas gaineraino; bidexkaren oinean, batel bat dago amarratuta, txalupa izan nahi eta ezin.

Oholak eskuinerantz amildu dira eta agure bat irten da etxetxotik.

Hirurogei urtetik gora izango ditu. Lepoko itxuran egiten du bizarra, eta masailetan gora doakio, xerlo urdinduekin bat eginik. Bizarrak eta adatsak leundu gabeko zilarrezko markoa osatzen dute aurpegiarentzat. Eta hartatik, ageri dira azal zaildua, begiño berde batzuk, sudur konkorra eta tarte handiko hortz zorrotzeko ahoa. Gorritzta du sudurra, diz-diz egiten diote begiek, liskarti, bekain zimurtuen azpian, eta keinu adarjotzailea du haren aho uzkurak; arraia sakon bik mugatzen dute.

Gizon txikia da, hanka-zabala eta zalantzatia ibileran. Bi arraun daramatza sorbaldan hartuta; bizkarrean, bela bat; hortz zorrotzen artean, pipa, eta ezkerreko eskuan, arrantzarako lanabesez hornituriko otarretxoa. Igandea da, eta apaizak ez du begi onez ikusten igandeeetan arrantzaleak itsasora ateratzea, beharrak behartuta ez bada, behinik behin. Alferrik dira, ordea, agurearentzat, apaizaren predikuak.

Ez da mezetara joaten; are gutxiago konfesatzen. Apaiza ondotik igarotzen zaionetan, txapela propio buruan ongi bermatu eta begira-begira geratzen zaio, aurrez aurre, eta hala oihukatu ohi dio, hark ongi entzuteko moduan: «Niretzat, Prim!²»

² Reusen jaiotako Juan Prim y Prats militar eta politikari liberalaren aldeko espresioa, XIX. mendean Espainian ezagun egina. *¡A mí, plin!* bilakatuko zen nonbait gero, esanahi politikoa galduta, eta *niri bost!* esapidearen baliokide. Iturria: Iribarren, José María, *El porqué de los dichos: sentido, origen y anécdota de dichos, modismos y frases proverbiales*, Bartzelona, Ariel, 2020 [1. arg. 1955], «A mí, plin» sarrera.

Heretikoa³ esaten diote herrian, elizara ez joateko eta elizgizonen bizkar barre egiteko duen joera dela eta. Gainera, dirudunek ez dute maite, hitzaldi sutsu iraultzailez matxinarazi egiten dituelako pobreak. Adituko baliote, arrantzaleak ez lirateke zapaltzen utziko. Ez diote aditzen, ordea. Erozkatzat daukate, eta hari arreta eman baino, haren bizkar irri egin nahiago izaten dute lagunek.

Horri eskerrak, bakean uzten dute aberatsek. Sorbaldak jasotzen ditu berak, iseka eta gutxiespenen aurrean. Ergel esaten die pobreei, dirudunei borrero, eta bakarrik bizi da bere padurako etxetxoan.

Asko nabigatua da gaztetan; herrialderik herrialde ibili zen berrogeita hamarrak bete bitarte, eta, erreumak ezertarako gauza ez zela utzi zuenean, zaku bete ideia bildurik itzuli zen herrixkara; bertakoek, baina, ideia horiek ulertzen ez zituztela eta, erokeriatzat jotzen zituzten.

Etxetxoa erosi zuen bere aurrezkiei esker; bere trebeziari esker, aldiz, batela eraiki. Arrantzak aski eta sobera ematen dio bizibidea aurrera ateratzeko, bi berripaper erradikalen harpidetzarako, eta larunbat gauero mozkortzeko, baita igandeetan ere, eguerditik iluntzeraino.

Haren mozkorraldietan beti bada tarte bat proselitismorako.

Aulki batera edo mahai batera igo eta Berri Ona predikatzen aritzen zaie arrantzale zorigaiztokoei: justiziazko erreinu baten etorrera, non langileak izango baitira lurraren jabe bakarrak; non gizaki guztiek gozatuko baitute orain aberatsek baino gozatzen ez duten zoriona. Horri buruz mintzatzen zaie, eta baita egun gorri bati buruz ere, zeinetan desjabetuek, goseak elkarturik, mendekua hartuko baitute.

Alkoholak sukarturiko diskurtso horiek txantxetan hartzen dituzte arrantzaleek.

Ukabil sendoak dituelako, eta unerik larrienetan nabala ezpatari onenaren pare airean dantzatzen ere badakielako ez diote Heretikoari jukutria gaiztorik egiten, okasio bila etortzen zaizkionetan.

Erretolikarako grina hori mozkorraldietan baino ez zaio pizten. Gainerakoan, ia ez du inorekin hitzik trukutzen.

³ Gaztelaniazko jatorrizko bertsioan, *El Hereje* deitu zion pertsonaia honi Joaquín Dicentak.

Lehorrean dagoenetan etxetxoan sartuta, eta Ozeanora irtendakoan batelean, bakarturik igarotzen ditu egunak eta asteak eta hilabeteak bizarra lepokotzat duen gizonak.

Batelean sartuta bakartu asmoz doa Heretikoa, goiztiri alai honetan, bere bakardadea Kantaurirenarekin nahastera, arraunak itsasadarreko ur-korronte oraindik birjinetan murgiltzera.

Batelean jarri du karga, uretara bultzatu du, arraunak toletei lotu eta badoa itsasadarrean aurrera, beretzako ogia irabaztera. Zeruko bioleta urdintzen ari da. Laranja azpildurik da sortalderantz; urrezko dirdira batek koroatzen du sortaldepean berdatzen den mendia, eta, artadi poetikoan, beren amodioak kantari ari dira bi zozo.

Barra erdibitzen duen haitz erraldoiaren ingurura heldu da batela. Haren gilaren aurrean mugagabe zabaltzen da Kantauri, zilarretan zizelaturik. Marinelak masta altxatu du eta prestatu du bela. Hedatuz doa, hegan egiteko luzatzen den hegala bezala; haize leunak pixkanaka puzten du; haizearen morroi egin da lema, eta itsasoan sartu da bateltxoa, eguzkia mendiaren gainetik agertzearekin batean. Heretikoaren burua musukatzen du eguzkiak, bere argi beroaz.

II

Arratsalde zuzen dantzan ari diren neska guztien artetik Mariuca nabarmentzen da, xarmagarria baita.

Punta zorrotzeko mototsean, buru gainean bildurik, kizkurtu egiten zaio adats horia garondoan, eta uhinka jaisten, aldiz, kopetan behera; itsas haizeak ongi erretako azal zuriaren gainean, urrezko punttoen gisara distiratzten dute oreztek; fereka egiten dute haren begi gaztainakarek; ezpainak erdi zabalik, irribarrea medio. Perla txikizko hariak ditu, lepoan kiribildurik; bularraren goialdean, urrezko gurutzetxo bat, tentagarri. Gogortasun birjinaz nabarmentzen du bularraldea gerruntze tinkatu laburrak, gerrian behera aldaka biribiletaraino doanak; erdiraino ditu biluzik besoak, eta eguzkiaren urreak eskularru; perkalezko gonak zango sendo biren hasiera uzten du agerian; arku airosa marrazten dute oinek, larruzko zapatatxoetan.

Xarmanta da neska, grazia du keinuetan, eta joria eta alaia hitz-jarioa. Dantzarietzat panderoa jo eta koplak kantatzeko bere txanda da orain. Larru tenkatuaren gainean zalu darabiltza hatzak, konpasatuta egiten dute txindatek dar-dar, eta gaztearen ahots freskoan zabaldu da airean kantu kantabriarra:

Goazen itsasora zure
batelean elkarrekin.
Zu hilez gero, marinel,
hil nahi dut eta zurekin.

Banoa lurrera
zutik nahi ta ezinean!
Banoa lurrera
itsasoaren ertzean!...

Panderoaren hotsera eta koplaren doinura dantzan ari dira neska-mutilak; Mutilak nesken parean jarririk, batzuek zein besteek berdin markatzen dute oinekin konpasa; besoei dagokienez, ordea, airean borobil bat egiten dute mutilek, eta sorbaldan behera indarge jausten uzten dituzte neskek, pasioz amore-emango balute bezala.

Geldia eta kadentziaduna da kantabriarren dantza moldeak, eta elizkizun kutsua du. Emakumeek ez dute begirik altxatzen, eta lurrari josirik begirada, ez dute irribarrerik egiten; serio eta umil, gizonei mirabe eskaintzen zaizkiela dirudi. Gizonek, paparra harroturik, buruzut

eta besoak uzkurthurik aritzen dira beren dantza sinbolikoetan, eta antzinateko gerlari zeltiarrak dakartzate gogora.

Koplaren errepikan azkartu egin da dantza. Joan-etorri azkarrean ari dira hanka-puntak, aurrerantz egiten dute besoek, irribarre ahoek, batera eta bestera dabiltza begiak, probokatzaille, eta imintzio hutsean geratu da besarkada, «jujui!» hotsak kantariaren ezpainetan dar-dar egitean eta erronda amaitzean. Mariucaren ondoan, haren hatzek panderoan eta haren kantuak ahotik egiten dituzten bidaiei leloturik begira, Pablo dago, *Aingeruen Erregina* atunontziaren patroia, hogeita sei urteko gaztea, artea bezain sendoa, egunero agur egiten dion Ozeanoko haizea bezain osasuntsua.

Mariucaren senargaia da, eta serioa da kontua, arrantza-aldia amaitutakoan herriko elizan esposatzekoak baitira. Hala erabaki zuten eurek uda hasieran, eta halaxe adostu gurasoek. Hegaluzearen aurrera-atzerak amaitzea baino ez da falta apaiz jaunak bedeinkapena eman diezaien eta etxea osa dezaten, eta bertan elkarrekin igaro ditzaten mundu honetan bizitzeak izaki guztiei dakarzkien atsekabe eta poz guztiak.

Egia esan, etxe horretan ez da estualdirik eta gabezia handirik izango. Hirurogei oin luze da *Aingeruen Erregina*, adoretua, eta uhinei aurre egiteko gai, bere merituegatik eta patroia merituengatik, izan ere, kostan barrena dabiltzan txalupetako lemarien artean puntakotzat hartzen dute gizona.

Gutxi dira Mariuca bezain langileak eta txukunak. Gurasoek ez diote berehalakoan etxetik alde egiten utziko, etxerako beharrezko izango dituen arroparik eta sukaldarako tresnarik gabe. Eta eraman ere egingo du laukoren bat, dirua sobratu-zalea baitu ama; ez da, bada, xahubide izango neskatoaren ezkontza? Zabalduko du, noski, artile-harizko ziskua, haren oparitarako.

Etxea atondu eta lehendabiziko neguari aurre egiteko, arrantza-aldiaren etekinekin atera ditu kontuak Pablok.

Horrenbestez, arrantza-aldia bukatutakoan moldatuko da guztia, eta zoriontsu izango dira dagoeneko hitzarturik duten etxean. Zoriontasun hori gogoan duela begiesten ari da *Aingeruen Erreginaren* patroia Mariuca. Haren jabe egiteko gutizia ageri zaio begiradan; ezpainetan, desiraren dardarizoa. Mutil lerdena dago patroia. Eta argiro uzten dute agerian lerdentasun hori gainerako emakumeek Mariucari zuzentzen dizkioten begirazun bekaiztiek.

Adats kiribilen gainean txapel urdina, Ozeanoak beltzarandutako bisaiari itzal eginez; urdinak eta biziak begiak; indartsua, sudurra; atsegingarri, ahoa. Trikotazko marinel-jaka batek hertsiki estutzen dio gorputza, gerriko baten laguntzaz. Toles eginda jausten zaizkio galtza zabalak zekor larruzko boten gainean; zeta gorrizko zapi batek gatibatzen dio lepoa, eta urrezko eraztun batek distiratzen du haren ezker eskuko hatz txikian, bihotz bat tatuaturik eskugainean, eta bihotzaren azpian, hitz hau: Mariuca.

Erronda bukatutakoan, alde batera baztertu dira neskak eta korro berritsua osatu dute; gizonak arkupeetako tabernarantz doaz.

—Trago bat egitera noan! —diotso senargaiak Mariucari—. Hurrengo pieza elkarrekin dantzatuko dinagu!

—Tira, motel —Mariucak—, eta erne ibil hadi gehiegi edan gabe, hik ez duk-eta ardo-goxotik gastatzen!

—Lasai, neska —Pablok. Eta gainerako mutilei batu zaie.

—Eta hire aita? —hots egin dio Mariucari urrundik—. Non sartu da? Ez baitut ikusi...

—Bolatokian zabilek, hirearekin batean. Bazkal ondotik abiatu dituk hara: baditek lanik, hemendik eta ilundu bitarte. Ardorik ez zaiek faltako, Grindok pitxer bi eraman ditik eta.

Tabernako mostradore aurrean pilaturik dira edaleak, eskurik esku dabil pitxerra, eta txandaka ari dira ordaintzen.

Mostradoreko hauek sartu-irtenean ibili ohi dira, dantza eta dantza arteko tartea ardo beltzez betetzen.

Badira iraunkorrangoak ere, eta mahaien jiran jarri dira horiek dagoeneko, ukondoak bermatu eta hormaren kontra bizkarrak, ozen solastatuz eta gogor eztabaidatuz, iluntzera baitoa, eta badaramatzate ordu batzuk zurrutean.

Ezkonduak dira gehienak, eta bada mutilzaharren bat ere tartean; jende formala, gorteatze-kontuei muzin egiten dietenak eta libertimendu mamitsuagoa bilatzen dutenak. Ez dira gutxi emaztea lagun dutenak, beren senarrak baino are liskartsuagoak eta edaleagoak diren emazteak. Gizon artean, ardo pitxer batekin amaitu ohi dira liskarrak; emakume artean, ile-sorta eta azal-tira batzuk aireratzen dira.

Emakumeen artean, dena azaleratzen du ardoak: txutxu-mutxu etengabeak izaten dira haien elkarriketak oro. Nora edalontziak, hara hurkoaren ohorea. Eta baita sarritan norberarena ere, pilota baten moduan, ezpainetik ezpainera.

Puruen keak eta alkoholen lurrunek kirasturiko giro hartan, kanpotik datorren argi eskasagatik edo iluntzean piztu ohi diren kriseiluak medio gaizki argizaturiko barruti heze hartan, mamuak dirudite han barruko gizataldeek, elkarrekin hizketan. Marrantatuta entzuten dira ahotsak; irudiak lausoturik dabilta, laino artean.

Bere mozkorraldiaren aro apostolikora heldu delarik, diskurtso betean ari da Heretikoa, ukabilak luzaturik. Batean, dilindan dabilkio pitxerra; bestean, piparen kirtena du eutsita. Sei zazpi marinel ditu entzule, eskuak sakeletan eta irria ahoan.

—Ai, astakirtenak!, astakirten alaeak! —oihukatu du Heretikoak—; basamortuan predikatzen ibiltzearen pare da zuei ezer esaten saiatzea! (Tragoa egiteko pausalditxo, nola ez.) Noski —hurrupada luze baten ondotik—, errua ez da zuena. Zuen ezjakintasunak du errua, hark eragozten baitzue ni ulertzea, eta baita arrazoa zuena dela ulertzea ere. Elkartu baizik ez zenukete egin behar munduan justizia nagusitzeko; aberatsik eta txirorik ez izateko, gizaki libreak baino ez, denak familia beraren parte! (Barre algarak entzuleen artean.) Bai, egizue orain barre; eta gero, astoak bezala lanera! (Heretikoaren beste pausaldi bat, beste pitxer bat eskatzeko.) Egizue barre! —pipari tira egiteko segundotxo batzuk hartuta—. Egizue nitaz barre, dohakabeok!

Eta bihar, txalupara; itsasoaren aurka borrokatu beharko zarete, bizia jokoan jarri beharko duzue; eta arraina arrantzatu, zertarako eta aberats okitu horiek, ondasun metatzaile horiek, orain plazan pasieran dabiltzan fabrika-nagusi horiek miseria baten truke eros diezazueten, eta zuen alde gozatu eta aberastu daitezen: osasuna! Egizue barre, eta negua iritsitakoan, gosez hil beharko duzue, beste horiek zer jana izango duten bitartean; limosna eske joan beharko zatzaizkiete, irensten duten ogiaren miran, zuek haientzat irabazitako hura bera! Ai, esklabook!, esklabook! Izango ez zarete, ba, esklaboak! Pairatzen duzuen zoritxarra aski ongi merezia duzuela pentsatu izan dut maiz, zeuek onartua izaki, txerrikume oilo-bustiok!

Mahaia dardarka jarri du ukabilkada batez, eta aurreko guztiak baino are barre karkaila ozenagoak eragin ditu marinelengan. Heretikoak sorbaldak jaso eta pitxerra bete du berriz, edan, musua trabeska garbitu, luze pipatu, isiltzeko imintzio egin eta prest da berriz ekiteko.

Nork entzun behar dio, baina? Bi emazteki, elkarren ohoreak plazara atera ondotik, borrokan hasi dira.

Marinelak korroan jarri dira bi emazteki mozkortien jiran. Borrokaldiaren ikusle izango dira. Ez dira hura eragozten saiatzen ari. Barre egiten diote emakumeen arteko liskarrari, aurrez hizlariaren erretolikari barre egin dioten modu berberean.

Buruz buru ekin diote elkarri emeek. Haien azazkalek mototsak helburu egiten dute aurrera, eta hatzak kakotuta, desegin egiten dizkiote elkarri. Alderik alde darabilte elkar, buruak atzekoz aurrera eta aurrekoz atzera elkarri astinduz. Mototsetatik aurpegietara egin dute azazkalek behera, eta azala urratu diote elkarri, bai eta odol jarioari bide eman ere.

Haietako batek, indartsuagoa izaki, arerioari lepotik heldu, bultza eta hankaz gora bota du lurrera. Ez da azken hori bakarrik lurrera joan, ordea, besteari iletik heldu eta tiraldi gogor batez belaunikarazi egin baitu bigarrenak lehena ere.

Pirritan doaz biak lauzen gainean, gizonen bozkario eta gainerako emakumeen zalaparta artean, zeini gizonak ez dieten liskarrean esku hartzen uzten.

Brusak urraturik, gonak altxaturik, bular guztiz zurbilak eta laneko nekaldietan emakume itxura galduriko zango gihartsuak geratu dira agerian. Bularretan ausikika hasteko prest dituzte haginak...

Orduantxe sartu dira tartean gizonak. Pablok altxa ditu liskarti biak. Tabernaren bazter batera bota du bata, eta bestera bestea, eta mostradorera itzuli da, dagokion erronda ordaintzera.

Borrokalariak beren jantziak txukuntzen ari dira, harramazkak freskatzen, eta soildutako mototsak orrazten.

Bien lagunak dituzte langintza horietan lagun, eta garrasika ari dira denak liskarraldia komentatzen; hori dela eta, taberna guztia mutur-joka amaitzeko arrisku bizia dago. Marinelak xaxaka dituzte, pitxerra pitxerraren ondotik husten duten bitartean.

Eguneko argitasuna ordezkatu nahian, mutil batek kriseiluak piztu berri ditu, ez baita dagoeneko argi-izpirik batere sartzen ari tabernan. Halako argi horizontarekin, are gaiztoagoa da gela heze eta kirasduneko ikuskizuna.

Hondoko zahagiek zintzurra egindako izakiak dirudite, lurrera eroriak eta besoak zabal; lauzatan barrena jausitako ardoak odola dirudi. Hornei hezetasuna darie; lurrun lodi eta samin batek biltzen du gela; haren barruan, amesgaiztoetako laino artean bezala, izakiak airean dabilta, zakarrak itxuraz, lizunak hizkeraz, basatiak jarreraz. Munstroen pareko dira, laino batean hara eta hona.

Heretikoak mahai baten gainean dihardu, hitz eta pitz, bizkar atzean duen kriseilu handi baten sugarrek argi egiten diotela.

—Ai! —oihukatu du—. Mespretxua ez baizik errukia merezi duzue. Iritsiko da garaia, begiak zabaldu eta zeuen ezjakintasuna ikusiko duzuen. Orduan du mendekuaren orduak joko!, orduan egunsenti gorriak argi egingo! Haren ondotik, zoriontsu izango dira gizaki guztiak lurgainean.

Alfer-alferrik ari da, Herkules gorputz mozkotea balantzatzuz, eta bere mozkor aurpegi zaharra sabaiko habeei emanik.

Inor ez da hura entzuten ari. Eta haren ahotsak, inork entzuten ez duenetan, beti hartzen du kutsu profetikoa, eta mundu hobe baten etorreraren berri eman ohi du halakoetan, miseria eta madarikazio artetik sortuko omen dena: gizateria basati eta krudelez beteriko barruti ilun, ziega galdu eta infernu beltzetatik, hain zuzen ere.

Izan ere, gure mundu hau ere kaos hutsetik sortu zen, eta gaur egun den guztia, izakiak eta gauzak, zirriborro basati hutsa baino ez ziren.

Amaitu da dantzaldia. Hainbat taldetan banatu da jendetza. Herri barrurantz doaz batzuk; zubian gora bestea, izakiei uda-lurrina oparitzen dieten soroetarantz. Kaiko petril ondoan bakarrik geratu dira Pablo eta Mariuca, *Aingeruen Erregina* kulunkatzen ari den tokian.

—Nora haiz orain joatekoa? —marinelak galdetu.

—Nire etxera —Mariucak.

—Zertarako joango haiz hara? Zuen aita bolatoki ondoko tabernan sartu dun. Eta haren bila joan dun ama zuena ere. Sartzen ikusi dinagu. Hire anaiak ere kanpoan zabiltzan. Zaharrena, Petronaren bila, noski. Olagarro galanta, Petrona! Hire anaia, haren hamabigarrena dun. Neska polita dun, hori ukatzerik ez zagon; baina baita harria bezain gogorra ere! Aurreko hamaikak halaxe esaten diton, behintzat. Onik aterako ahal dun hire anaia, hura gorteatzetik!

—Zergatik esaten duk halakorik?

—Ba, batetik bestera dabilelako Petrona, eta batetik bestera dabilen fruitua harrak jotzen duelako azkenerako.

—Astapotroa!

—Tira, hire anaia zaharrena haren atzetik zabilen. Gazteenak hogeitaz lagunetik gorako abesbatza osatu din. Estaziora doazen bidezidorretan gora jo diton, kantu-kantari. Oraindik kantuan entzuten ditun.

Halaxe, abesti baten oihartzunak entzuten ziren urrutian. Gaueko iratxoek zekartzaten herrixkaraino:

Artatziki-lore ederra
aireak kulunkarazi
gauez noakizu bila
inork ez nagan ikusi

Soinu erakargarria du kantuak uztailako gau honetan. Lurrari darion arnas berotik egin dirudi, atmosferan zehar dabilen airearen partikula piztuez. Itsaski usain biziak goititzen dira itsasadarretik; urak gozoro musukatzen ditu goroldioak estaliriko haitzak; kirrika egiten dute ontziek, kulunka bakoitzeko.

—Egigun —xuxurlatu dio Pablok Mariucari belarrira—, egigun, nahi badun, pasealdi bat paduraren gainaldetik. Eragozpenik ez zagon. Bi hilabete barru jasoko ditinagu bedeinkazioak. Sorbaldaz sorbalda urundu dira kaitik; sorbaldaz sorbalda doaz bidean aurrera desagertzen, sorbaldaz sorbalda egin dute mendian gora, xendratik, eukaliptoetaraino.

Alfonbra berde bat da eukaliptoetarainoko bidea, batzuetan mitxoletak gorriz pikardatzen dutena. Eztei-kontuen xuxurlak darabiltza han aireak berekin; Ozeanoaren orroa itzalirik, dardarti entzuten da, eta txistu dagi itsas brisak, baso ertzeko belar artean. Tenplu bat bezalakoa da hura, zutabe malguz eutsitako arkuak mugitzen zaizkiona. Hosto berde artean, urretxindorrek ematen dute meza nagusia.

Belarretan etzan dira maitaleak, beren buruari bertan erortzen utziz; ukondoa lurrean bermaturik du gizonak, ukondo gainean pausaturik burua, eta emakumearen aurpegian begiak. Emakumea ez dago gizonari begira. Harengana itzulirik aurpegia, basoko zurrumurruei adi ditu oraindik belarriak eta bihotza.

—Aizan: eguna argitu bezain pronto, itsasoratuko gaitun bihar.

—Nik fabrika ondoko nasatik ikusiko haut partitzen.

—Ze erremedio! Lan egin beharra zagon.

—Lan egin beharra zagok —Mariucak, oihartzun baten pare.

—Gauetan bakoitza berera joateari uzteko gutxi geratzen zaigun —xuxurlatu dio Pablok, neskarengana hurbilduta.

—Tontotzarra! —erantzun dio Mariucak—. Ez hadi horretaz mintzatu, eta utzi egunei joaten. Azkar pasatzen dituk, antza denez, bi hilabete.

—Hiretzat pasatuko ditun azkar, ez niretzat, ordea. Minutuak urte iruditzen zaizkidan. Hiri ez zain berdina gertatzen? Hik ez dun denbora-tarteak laburtzeko grinarik sentitzen, ala? Hara, hemendik gutxira, hi etxera, neure ontzira ni, eta bihar, itsasoa korritzera. Ez zain tristea iruditzen horrela, modu honetan elkarri agur esan beharra? Zer eta emakumeak bakarrik geratu eta gizonak itsasoa korritzera irten behar duenean?

Isilune luze bat dago. Emeak eta gizonak ez diote elkarri begiratu ere egiten. Mutilaren eskuineko eskua gorantz dator, belarra ferekatuz, Mariucari gerritik leunkiro, zinez leunkiro heldu arte. Aurrera etorri da beste eskua ere, eta laztana besarkada bilakatu da. Neskak burua pausatu du marinelaren bularraldean. Mutilak begi lotiz begiratzen du neska, eta ezpainak makurtuz doa, besoetan taupaka duen haragi birjinerantz.

Zer dio haizeak eukalipto basoko hostoen artean?, zer ahoskatzen du belar zurtoinetan pausatzen den aireak?

Bi hilabeteren buruan apaiz batek eliza erromaniko batean esan behar dituen hitzak dira agian. Edo soro eta baratzeetatik sortzen diren landa usainak bestela, paduratik gora datozen alpore biziak, zeru urdinean igeri diren izarren argiaren azpian Kantauri gainean altxatzen den tenplu naturalaren intsentsua.

Urretxindor bat bere emearekiko maitasunari kantuan ari da, adarrik adar; zorion zizpuru batek erantzun dio, eukalipto artetik.

Maitasuna izango da, noski, gerritik elkarri helduta herrixkara itzultzen ari diren itzal bi horien bidaidea.

Eta halaxe abiatzen ikusi ditu, itzalpetik, padurako bere txabolara bueltan balantzaka datorren profeta zahar mozkorrak.

Irribarre samur eta onbera ageri dute ardoak ubeldutako haren ezpaineak.

IV

Fabrikara doaz emakume langileak. Itsasadarraren ezker aldean altxaturik da fabrika, herrixkatik kilometro erdira, nasa baten parean, zeinak otarrain-haztegi bat duen alde batean, eta burdinola abandonatu baten labeak bestean.

Etxetzar karratu bat da fabrika, eta leiho eta ate handiak hala moduz ditu urdin kolorez margoturik. Udako hilabeteak egiten ditu martxan. Neguan, beste gune huts bat gehiago baino ez da, haizeteek kolpatzen eta euriak putzutzen duten bide bakarti hartan.

Udan itxuraldatu egiten da irudia.

Fabrikatik gertu, barraren pareko mendixka batean, udatiarren kolonia bat dago, hainbat hotel loretsuk osatua. Uztailetik irailera bitarte, hiriko jendea izaten da bertan, eta seme-alaba pila ekarri ohi dituzte, mundu oso bat alaitzeko beste; Kantabriako halako txokotxo bat zenbateraino alaituko duten, kontuak atera.

Fabrika ondoko nasatxoan porturatu ohi dira hegaluze-txalupak. Halaxe egiten dute otarrain arrantzaleek ere, haztegiko premiek bultzatuta; eta bizitasun hori areagotu egiten dute emakume langileek kantuz, eta ondoko garbilekura biltzen diren neskatoek, hitz-aspertuan.

Arte baso batek poesia gehitzen dio paisaiari. Artadiaren erdian, zuri-zuri, harrizko gurutze garai bat dago, arteen atzetik ageri den ermitaren aitzinean.

Pauso bizian doaz langileak, egunsentiaren argitan. Bizkaiko txalupa bat goraino beterik iritsi dela-eta esnarazi dituzte, ez baita arduragabearentzako lana hegaluzea prestatzea eta frijitzea. Azkar asko usteltzen da, eta txalupatik atera eta berehala hasi beharra dago erraiak husten.

Bidean diren langileen aurretik iritsitakorik bada lantegian, dagoeneko. Pizturik dira su txikiak; ketan da paderetako olioak. Euskaldunak, ilaran jarrita, eskurik esku ari dira hegaluzeak lehorreratzeko.

Enkargatuak zenbatzen ditu hegaluzeak, baskula gainean jartzen ditu, pisuaren berri ematen du oihuka, eta emakumeek jasotzen dituzte, garbitzen hasteko.

Bezperako festa eta lo eskasia dela-eta, mutu eta nagi datoz langileak bidean, begiak igurtzika eta aharrausika, ahoa arra betean zabalik. Ilea mototsean biltzeko astirik eman ez dien askok masail eta garondoetatik zintzilik dantzan dakartzate tximak.

Petrona dator guztien buru, zikinen eta zarpailen. Puzturik, begizulo ubelen azpian, betazalak dakartza; eroriak, besoak; txinalka, oinetakoak. Piztia galanta da Petrona, bere garaiera, bere bular handiak eta bere aldaka zabalak kulunka, oinak arrastaka datorrela-eta... Sasitza dira txima nahasiak, haren kokotean: edonon etzaten dakiten horien buruki naturala; pasio-sukarra beti begietan; arnas-zuloak ireki eta itxi darabiltza sudur harroak; hortzak agerian ditu aho handi mamitsuak, laztanez lagunduriko hozkadaren abisu ematen dutenak. Eban zuren trazak ageri ditu Petronaren azalak. Suaren parekoa behar du izan haren zainetatik dabilen odolak.

—Lo gutxi egin dun! —egin dio garrasi Petronari langileetako batek—. Ezkontzetan jostatzen ibili haiz bart, nonbait.

—Halaxe ibili naun —erantzun du—. Zer du horrek txarretik, baina? Ederki merezi din gaupasa Mariucaren anaiak. Ez dinat gaur arte hura bezalako alerik aurkitu. Hik haren antzik badun batere —gaineratu du Mariucarekin aurrez aurre jarriarik—, ez din Pablok lan gutxi izango!

Neskakotearen lotsagabekeria barrez hartu dute lagunek, eta hark aldakak astindu ditu.

Mariuca ez da barrez ari. Entzun ere ez dio egin. Guztien atzetik doa, gorantz begira, begi-niniak amesti.

Ametsetan balego bezala begiratzen dio bart gaueko birjinak gaurko egunsentiari, eme jabedun jaiki baita. Entregatzearen memoriaren baitara erabat bildurik da. Eta memoria horretarako baino ez da bizi; ariman dabilkio igeri, baita begietan ere, txunditurik jartzen baititu goian, uzaileko zeru gainean; izan ere, zeru horretatik beretik heldu zitzaion, eukalpto hostoen galbahetik iragota, maitalearen aurrean amore emanarazi zion mandamentua...

—Hire anaiak esan zidan zortziak jotzearekin batean abiatuko direla —hurbildu zaio Petrona Mariucari, deiadarka—. Jaunak haizea opa diela. Arraun egitea egokitzen bazaie, barregarri ari behar din nireak. Pitxerretik franko eta lotik pixarra! Eskerrak patroia hire Pablo duen!, elkarren koinatu izan behar dutenez, ez dun hotsik zeruraino helduko.

Lantegira iritsita, estaliriko patiotxoan sartu dira, arropak aldatzera. Xume askoak dira lanerako darabiltzatenak: gona motza, olanazko mantala eta brusa. Zangoak eta oinak bilutsik, besoak ere bai.

Frijitzen aritzen da Mariuca, eta hark du, frijitzaille guztien artetik, jornalik handiena. Ongi merezia du; parekorik ez du olioari puntua hartzeko eta paderatzarrean medailoiak iraultzeko garaian.

Ez da oso lan garbia, bistan da. Hegaluzeak uzten du hatz artean orbanik, bai eta kedar arrastorik ere olioari darion keak eta paderak berak, eskuetan eta aurpegian. Orbain bat baino gehiago ageri du Mariucak besoetan barrena, olio irakinaren burbuila saltari eta kokearen txinpartak medio.

Zikina eta kaltegarria da frijitzailen lana, itogarria egiten baitute giroa labearen gasak eta frijituaren bafadek; hala eta guztiz ere, kalonje karguaren parekotzat jo liteke, moztailenarekin eta despiskatzaileenarekin⁴ alderatuz gero.

Despiskatzaileek koipe kirasdunez gainezka amaitzen dute: laban kakotuak hegaluzeen tripatan sartu eta sartu ibili behar dute, azazkalak hondoraino murgildu eta tiraldi batez erraiak errotoik atera behar dizkiote arrainari, eta urratutako pieza eskutan, lasterka abiatu behar izaten dute itsasadarrean garbitzera.

Berdin gertatzen zaie moztaileri ere, burua trenkatu behar dietelako hegaluzeei, puskatan egin, berriz garbitu eta frijitzera eraman.

Emakume gaixoak! Lan gogorra dute. Garbitzeko eta zatitzeko haragi freskorik bada, ezin lanari utzi. Despiskatzen ari direla, bularrak eta aurpegiak ziprizzintzen dizkie odolak; hari belzkarak isurtzen zaizkie beso eta zangoetatik; garbiketako ur lodiak arropak tindatzen dizkie, eta hori begien bistarako aski nazkagarria izango ez balitz bezala, zatikaturiko arrainen kirats okaztagarria barrentzen zaie azal-zuloetan, eta bertan ostatu hartzen, gainera, eta goitinahia ematen dio haien ondotik igarotzen denari.

Jornalpeko piztia dohakabeak! Hura irabaztearren bihurtzen dira —ederrak emateko eta gizonentzat grazien altxor eta atseginen ontzi jainkotiar izateko irrika senean daramaten emakumeak— hondakin ibiltari, kirats-poto.

Bizkaitarrek amaitu dituzte hegaluzea entregatzeko lanak eta beren txalupetara itzuli dira, itsasoratzeko.

Garaian garaikoa da hegaluzea. Portuan, lanegun galdua, diru galdua. Ez dago irabazia berreskuratzetik.

⁴ Despiskatu: arrainari erraiak atera, garbitu.

Arpeuak jaso, arraunak altxatu eta urperatu dute lema. Itsasora itzuli beharra dago, negua segurtatu, Lekeitio eta Ondarroako portuetan zain diren emazte eta anai-arreba eta seme-alabentzako ogia irabazi.

V

Zortziak punttuan dira eta Pabloren txalupan da eskifaia. *Aingeruen Erreginaren* zingorako adina egin du mareak gora, barometroak eguraldi ona markatzen du eta behin barra igarota, belan nabigatzeko nahikoa haize izango da.

—Justu-justu ailegatu haiz! —esan dio Pablok Mariucaren anaiari—. Ea! Erria txikota! Eta zuek —gainerakoekin aurrez aurre jarririk—, lotu arraunak toletei! Itxura guztien arabera, prest dira botabarak ere.

Behin txikota erriatu eta *Aingeruen Erregina* nasatik aldenduta, arraun banari heldu dio gizon bakoitzak. Lema murgiltzeko unera bitarte, arraun luzeago batez ontzia gobernatzeko prest da Pablo. Batera sartzen dira zortzi arraunak uretan.

—Abante! —egin du oihu Pablok.

Eta gorantz egin dute arraunek, eta berriz murgildu aurretik, airean zintzilik geratu dira, pixka batean. Zabuka dabil, lirain, *Aingeruen Erregina*; aharrausi moduko krakateko bat egin du, eta badoa, errioan aurrera.

Gizon zailduak dira eskifaia-kideak oro, itsasoan ohituak. Gaztetxotan ekin zioten ofizioari, eta kostako igarobide guztiak ezagutzen dituzte, etxeko gainerakoek bezalaxe.

Eta patroiar buruz, zer esan? Arrisku gutxi du harekin nabigatzen denak; «Jainkoak agintzen», orde, marinelek esan ohi duten bezala...

Su txikiaren gainean da marmita, irakiten, eta bertan ari da hamarretako arrantxoa egosten, maniobra amaitutakoan eta txalupa noranahian delarik arrantzaleek ahoratuko dutena.

Ontzi-mutila, Pabloren anaia, eragiten ari zaion saldari baratxuri eta erramu usaina dario; apar artean jauzika ari dira arrainak.

—Eman!, lotan zaudete, ala? —oihukatu du patroiak—. Barra laster iritsi beharra dugu. Haizea alde dugu hegaluzea den tokiraino, eta ez dugu, ba, alferrik galduko. Laster iritsi eta laster martxa; hirurogei kintalekin itzuli behar dugu. Guri «eskasak» deitzeko motiborik ezin diegu bizkaitarrei eman. Hara han, haien txalupa, beste nasan prestatzen ari da. Haien aurretik abiatu behar dugu! Goazen! Eragin, alferrontziok!

—Bizkaitarren aurretik irten... —marmar egin du popan arraunean doan zahar batek—. Argi nabari zaik, harroputz horri, Mariuca fabrikan dela. Hari atsegin emateko nahi duk hik besteen aurretik pasatu! Baina merezi dik hark hainbeste, ze demontre! Gora Mariuca! —gehitu du arrauna uretan adoretzu murgildurik—. Datorren urteko kosteran patroizango dugun neskaren omenez!

Gora! —oihukatu dute marinelek, eta palei indar handiagoz eragiteari ekin diote.

Irribartsu doa Pablo popan, eta fabrika dagoen kaiari pega-pega eginda igaro da *Aingeruen Erregina*.

Beren lanari utzi diote langileek, hura pasatzen ikusteko. Hamar metro aurrerago doa bizkaitarren txalupa.

Emakume guztien buru ageri da Mariuca. Belaunpetaraino sartu da kaiko mailak estaltzen dituen uretan. Atzean Petrona du, neska puska. Hegaluzearen odolak diz-diz egiten du haren ebanozko bularrean, errubiz osatutakoa balitz bezala.

—Arrantza on! —oihukatu dute emakumeek—. Haitzeko Ama Birjin Santuak lagun zaitzate guztiok!...

—Jainkoak lagun, Juan! —oihukatu du Petronak—. Eta ez berandutu, ez zaidak-eta itxoitea gustatzen!

Neskatoaren despedida beren berriksukeriekin ospatu dute marinelek.

—Adio, Mariuca!... —egin du Pablok deiadar.

—Adio, Pablo! —murmurikatu du neskak, begirada jaisten duelarik, lotsati—. Adio, baina ez oraindik!... —errepikatu du—. Gazteluaren haitzetatik emango diat azkena.

Eta lasterka abiatu da gazteluraino doan bidetik. Atzetik ekin dio Petronak, jauzika, piztia basa batek nola, bideko harriak dantzan jartzen dituela. Iritsi berri dira marinelak ermitaren parera, eta aurretik pasatzerakoan, txapelak erantzi dituzte guztiek.

Gaztelu zaharretik dorre bat baino ez da geratzen, fabrikako zaintzaileak bizilekutzat harturiko bera. Dorrearen behealdean harkaitz-segida bat dago, marea gorek estaltzen dutena. Giro zalantzarriko egunetan, haratxet jo ohi dute arrantzaleek itsasoa behatzera, edo itsasargia dagoen gainera, bestela.

Eder da orain itsasoa. Tonu berdez hedatzen da arroketan barrena; eta, arroketatik ortzi muga goraino, aldiz, Turkiako urdinetik hasi eta Prusiako urdinera bitarteko tonuz doa igotzen. Leunkiro hausten dira olatuak, itsaskirria da, leun haizea. Zeruan, oskarbi, eguzkia dir-dir ari da; hegada nagi-motel antzekoan dabilta kaioak, hona eta hara. Eguzki-izpien ferekeapean, itsas hondoetatik behinola ur-azalera lotara igotako munstroa dirudi barra erdibitzen duen haitzak.

Txalupa baino lehen iritsi dira neskak gaztelura. Dorrean gora egin dute, eta haitzetan behera lasterka jaitsi dira. Azkenerraino arribatu dira; olatuen aparrak oinetan apaingarri zaizkie, zilarrezko borlatxoak baitirudite.

Txalupa bat ageri da itsasadarrean.

Aingeruen Erregina da. Pabloren nahiak betez, bizkaitarrenari aurre hartuta dator. Barrarantz darama patroiak; bildu dituzte arraunak; altxa dituzte mastak, eta haietan gora doaz bela biak, txikia eta handia, irristailuetan barrena labaintzen diren sokei esker.

Lonazko tolesdura zuriak txandaka desegin ahala hedatu dira bela biak. Azken tolesdura zabaltzearekin batera zuzendu du Pablok lema; puztu egin dira belak, tenkatu egin ditu haizeak, eta badoa txalupa, poparean.

Hegaldia da harena, ibilera baino.

Kantauriren gainean hegaldi geldian doazen hegazti-hegoak dirudite oihal biek.

—Agur, Mariuca! —oihukatu du Pablok, txapela erantzi eta airean astintzen duela.

—Agur, Pablo! —erantzun dio neskak, besoak astinduz.

—Agur, Juan! —errepikatu du Petronak.

Ahotsak isildu badira ere, agur esaten jarraitzen dute begiek, mintzo isilean.

Arin doa txalupa, itsaskirriaren apar kizkurren artean jauzi lirainak eginez, lemaren esaneko, belak zabal-zabal.

Arin doa. Kolore berdeko tonuak pasatu ditu dagoeneko, Turkiako urdinetan barneratzen ari da; Prusiakoetan sartu berri da; puntu zuri bat da orain, Ozeanoaren mugan ia ikusezin.

Arin doa txalupa. Leun datoz uhinak; eguzkiaren balakupetan lotan dirauen harrizko animaliatzarraren aurka desegiten dira, ahul...

VI

—Nora zoaz? —galdetu dio Mariucak Heretikoari, kaiaren parean porturatu baita.

—Ea hoteletan barrena lamote hauek saltzen ditudan. Arroba erdia arrantzatu dinat, eta barrualdeko jendea traturako gozoa denez, jornaltxoak osatzen ahalko dinat. Hi frijitzen, ala?

—Azken trontzoekin ari gara. Garaia badu etortzeko hurrengo txalupak. Badira hiru egun bakar bat ere arribatu ez dela.

—Itsasoan barrena asko joan behar dituen, hegaluzearekin topo egiteko. Hogeita hamar legoatan ibiliko dun. Gero, hautsian⁵ joan beharra zagon, sarda atzeman arte. Eta kosk egin nahi ez badituen? Erne! Horretan ere bazakiten, madarikatu horiek. Ezta pentsatzeko gai balira ere. Hori engainuari burla egiten jakitea, horiena! Amuari bueltaka hasten ditun, muturka-muturka, ahorik estutu gabe, karnata guztia puskaka jan arte. Beste batzuek, aldiz, panpa! Itsuen pare heltzen zioten orratzari; horien kasuan, tripak ebaki behar dizkien gero, amua kenduko badien. Pertsonen artean bezalaxe, klase guztietakoak zauden arrainen artean ere: ezgaiak eta argiak, gutziatsuak eta mesfidatiak. Eta zenbat eta gose gehiago, orduan eta antz handiagoa pertsonekin: dena emanda sartzen ditun, eta bizitza ematen dituen haragi-puska zikin baten truke.

—Hogeita hamar legoatik gora! —murmurikatu du gazteak, gogoak arrantzalearen erretolikatik urrundurik zeharo—. Bizpahiru egun beharko ditu Pablok itzultzeko, oraindik. Eskerrak itsaso ona dagoen.

—Argitzean bai, ona. Baina atzoko ilunabarra ez zitzaidanan gustatu. Ubelak zitunan lainoak. Haietako batek isatsa atera zinan, oker-okerra eta beltz-beltza, lurmuturrerantz. Ipar-mendebalak joko din, ziur. Eta haize hori, gutxi altxaturik ere, traidorea izaten dun. Pentsa, itsas hondotik zebiltzanan gaur goizean aparejuak, orain alde batetik, orain bestetik. Nire ustez, nekez pasako gaitun sagailo pixarrik gabe. Iluntzean berretsiko dinat, eguzkia sartzerakoan. Irakurtzen dakizkienarentzat liburu paregabeak ditun ilunabarrak.

—Denboralea? Eta nire Pablo hogeita hamar legoatan! Tira, oker egongo ahal zara! Hori da hori intentzio txarra, gizona, ni tristatzera etorri al zara zu?

—Nik hi tristatu?... Otarrean saltoka ditudan lamote hauek guztiak opari emango nizkionan edozeini, hi poztearren! Estimutan zaituztet biak, hi neska ona haizelako, eta bestea, hura baino bihotz-zabalagorik eta itsasorako ausartagorik ez dagoelako inor. Azken horretarako arrunt argia dun. Nahi liken, gainerakoak ere bera adina balira, moldatuko lituzken, orduan. Tira, bazakinat ez dunala halako konturik aditu nahi, neska. Ez dinat txarrera esan, uste dudana baizik ez.

—Beraz, zure ustez, denboralea datorkigu gainera?

—Bah! Eta hala balitz ere, ez dun Pablok korritzen duen lehendabizikoa. Udan-eta izaten ditun, baina beldur gutxi. Denboraletxoak. Badakin, udatiarrak beldurtzeko, ez gu, itsasoa urtarritetik abendura bitarte korritzen dugunok. Haizealdiren bat, ez besterik. Hago lasai.

—Jainkoak adi zaitzala.

⁵ Orain alde batera, gero bestera.

—Haizeak eta itsasoak adi nazatela. Erabat okertu haiz, neskato, zinez, nik hi hilduratu, samindu edo atsekabetu nahi haudala usterik. Itzulinguru galanta egin behar izan ninan igandean, hire atseginei itzalik ez egitearren!

—Zer esaten ari zara?

—Zera, ba, igandean, hamarrak-hamaikak artean izango huen, bagindoazenan etxerantz, ni eta herrian hartutako pitxerkada batzuk, eta eukaliptoen pare horretan hara non bi itzal, emakumearena bata, ez hala bestea. Gure bide beretik zihoazenan, gerritik elkarri estu-estu helduta. Eta ni, mozkorturik egon ninteken, ez itsu, ordea, eta zera esan nionan nire buruari: «agure horrek, ez iezaiek gazteei trabarik egin; utz itzak goitiko bidexkatik joaten, eta segi ezak hik behekotik, garai bakoitzak bere kostera baitu, eta adin bakoitzak bere gozamina.»

Lotsagorritu egin da Mariuca, erdi-itxi ditu begiak eta mantalaren ertzak hatzekin kiribiltzen hasi da, Heretikoak esandakoarentzako erantzunik topatzen ez duela.

—Bah! —jarraitu du Heretikoak, neskaren sorbaldan kolpe maitekor bat eginez—. Zer axola du?

Apaiz jaunarekin kunplitzeko, zazpiki jaio zaizuela esan eta kito! Gainera, hilabete baten gora-beherak ez din bataiorik merkatzen. Beraz, ez dizue errietary egingo.

—Ixo!

—Bi hilabeteren buruan ezkontzekoak zarete. Eta ez ezkontuta ere, zer arraiio! Gizonak eta emakumeak elkar maitatu eta elkartzea ez dun delitu, obligazio baizik. Adio, Mariuca. Itzul hadi lasai hire frejitze lanetara, nagusiak arrunt zorrotzak ditun eta. Adio. Banian hotelak dauden ingurura, ea lamote hauek saltzen ditudan.

Bidean goiti joan da agurea. Mariuca fabrikan sartu da, hartu du hegaluze trontzo lodi bat eta paderan erortzen utzi du.

Kirrinka egiten du olioak, haragi freskoan barrena sartutakoan; gorritik zurira egiten du haragiak, burrunziak eragin bitartean.

Poliki-poliki txigortzen doa, ke koipetsuz inguraturik.

VII

Oparoa izaten ari da kostera. Bi egun behar izan zituzten hegaluzea topatzeko, baina sendo sartzen ari da, eta arroaka ari dira arrantzaleak arrainak ontziratzen. Haizea lagun dute. Bizi dabil, eta arrain hauek ur harrotan korritzen ikusi nahi dute beita. Harrapakinaren atzetik joatea gustatzen zaie, jauzi egin ahala harrapatzea, muturretik ihes egiten dielarik heltzea.

Uraren pare tolestuta dira ezpeletak, hain dira bortitzak tiraldiak; hegaluzea altzairuari katigatzen zaionean, tenkatu egiten da ezpeletei loturiko sokateria. Tira egiten du gogor animaliak, amarrutik ihes egiteko; orain utzi, orain ekarri, tentuz jokatzen du arrantzaleak gatibuari, urrunean isats-kolpeka ageri denari, eusteko. Batzuetan urdin-antza nabaritzen da olatuen azalean; geldi-geldi geratzen da beste batzuetan, mutur borobila eta begi irtenak apar artetik agerian; eta jauzi-jauzika hasten da bestela, airean hegal-kolpeka.

Arrainarenetara egokitzen ditu bere mugimenduak arrantzaleak, emeki-emeki erakarriz, bidaia sobera bortxatu gabe. Azkenik, txalupa ertzera iristen da kordelaren azken besakada. Tiraldi erabakiorra jotzen du hegaluzeak; beste horrenbeste egiten du arrantzaleak. Gizona da garaile, eta badoa ontzigainean pirritan hegaluzea, bihurdikatuz, begi inozoak ikaraturik zabalduz, isatsa astinduz, hegatsak dardaraka, eta amuak muturrean egin dion zauritik odola dariola.

Ehun arrain inguru jaitsi da dagoeneko txalupa-hondora. Diz-diz egiten dute han, lingotetan moldatutako berunak nola. Tartean-tartean, inarrozi egiten da mordoia, jauzi egiten du lingote horietako batek eta erori egiten da bueltan, astuntasun hilkorrez.

Odolez zikinduta dago ontzigaina. Arrantzaleak dena emanda ari dira, eta ezin garbitu. Geroago egingo dute, sarda desagertutakoan. Une honetan ez dira nahikoak zortzi lagun, hainbeste gatibu ontziratatu eta amuetatik libratzeko. Ontzi-mutila laguntzen ari zaie. Pablo bera ere, lemazain lanak alde bat utzi eta ezpeletei lotu zaie.

Zakarra da itsasoa; gogor jotzen du haizeak. Zerua oskarbi da, ordea. Zerua urdin delarik, ez omen da itsaso eta haize arriskutsurik, are *Aingeruen Erregina* bezalako txalupa batentzat, hain du patroiz eskarmentuduna eta ausarta.

Beste bost txalupa ere ari dira, *Aingeruen Erreginaren* ur beretan arrantzan. Horietako bat bizkaitarrena da, portutik irteten ari zirela, Pablok popa erakutsi zien haiena.

Bada guztientzako adina. Beitarako arrain sarda bat nola ari da bor-bor hegaluzea. Uneko arrain-goseak eraginda, ezpeletetan begiak, sokatan besoak eta amuetan arreta dituzte arrantzaleek.

Sokaz lotu eta finkatu egin dituzte lema-kanak patroiek, lerrokaturik mantentzeko, eta popatik brankarako luzera eginez, eskifaiari esku-kolpe bat ematera doaz. Joan diren bi orduen pareko beste biz ari, eta gaututa abiatuko dira kostarantz, egunsentiarekin batean ailegatzeko.

Salerosketaren irabaziak eskuratzeko haize egokia dabil.

Itsuturik ari dira arrantzale grinatsuak, itsas hondora begira uneoro, eta uretara baino, uretan flotatzen ari diren arrantza-aparailuei, eta haien jiran jauzika ari diren arrainei, eta erabat ahaztu dira zeruarekin; ez dute ikusi zeru-hondoan orban beltz bat agertu dela, itzal borobil labur bat. Borobilak zabaltzera egin du, gero eta gehiago. Lainotzar beltza da gaurgero, eta aurrera doa ziztu bizian, zeruan barrena.

Gogortu egin da haizea. Hasi dira lehendabiziko olatu-aparrak txalupetan sartzen. Masten krakateko garratz batek atezuan jarri du *Aingeruen Erreginako* patroia. Altxa du begirada, giro ilunari erreparatu dio, bota du birao bat, lema-kanari heldu, eta txapela buruan bortitz sartuta, oihu egin du:

—Aguro!... Utzi ezpeletak! Erria nagusia!... Enbata!

Ez da bitan esan beharrik. Ezpeletak ontzigainera jausi dira eta, ontzi-mutila lagun dutela, azkar batean jo dute zortzi gizonek bela erriatzera, kraska ari baita, haizearen atzaparkadak direla eta.

Beste txalupetan ere maniobra berak egiten ari dira.

Minutu gutxiren buruan gertatu da; eguzkiarentzat berarentzat ere ezustea izan da, preso hartu baitute, bat-batean, hodeiek. Sakonak eta ubelak bilakatu dira; urakana dela-eta pila-pila eginda, bata bestearekin talkan dabilta, eta halako iluntasun trinkoa eratu dute. Argitasun morea ari da trinkotasun horretatik iragazten.

Harrotu egin da itsasoa, eta furfuriar erantzuten die hodeien erronkari. Mendi dira olatuak, eta elurra balitz bezala apar gandar bana dute tontorrean. Orroka ari da haizea. Neptunoren adarrak ezin ozenago ari dira Ozeanoaren hondotik joka, eta airean zabaltzen da beren oihartzuna.

Masta-hereneraino erriaturik doaz bela nagusiak, marruka, larritasunez; tira-tira eginik doaz bela txikiak, lehertzear; tolestu egin dira mastak; egurrek negar dagite; lemak obedituko badie, beren gorputzen pisu guztia lema-kanaren gainera bota beharrean dira patroiak; ikatz bihurtu da zerua; tinta da itsasoa; tigreak adinako atzaparkadak eragiten dizkio olanari urakanak.

Haize-bolada batek *Aingeruen Erreginako* ontzi-mutila astindu, eta ontzigainean piririka bota du, patroia oinetaraino; bere Herkulesen pareko besoetako batez altxa du patroiak, bere belauen artean jarri du eta zera oihukatu dio:

—Eutsi hor tinko! Heldu nire hankei!

Negar-zotinka lehertu da ontzi-mutila.

Itsasoan barrena daraman hamalau urteetan sekula ez du Pablok halako enbatatzarrik ikusi. Borrokarako prestatzeko astirik ere ez dute izan ia, eta hil ala bizikoa da gaurkoa.

Belarik ez du inork lotu, maniobrak errazago egiteko; saldoka zintzilik dira haietatik gizonak, patroien aginduen zain.

Borroka berean daude txalupa guztiak murgilduta; guztiak dabilta olatuen zurrunbiloan saltoka; guztiak belztasunean flotatzen; guztiek nahi dute handik ihes egin, heriotzetik libratu, lehorrera iritsi.

Haietako bat, *Aingeruen Erreginatik* gertu nabigatzen doan bizkaitarren ontzia, altxa egin du itsas kolpe ikaragarri batek, eta gila airean utzi. Uretatik kanpo ari da lema biratzen, alferrik, ontzia ezin gobernatu; kontrola berreskuratu aitzin, beste olatu batek trabeska astindu eta irauli egin du txalupa.

Haren bi eskifaia-kide desagertu egin dira bat-batean, bela-oihaletan bildurik: beso zabalik erori da beste bat, bela-zurrun batek jota; gilari atxikirik bost dira; kementsu ari da igerian seigarren bat ere. Enbatatik ihes egin nahirik dabilen beste txalupa batek soka bat hedatu du; tinko heldu dio igerilariak, eta arrastan darama txalupak, eta jaso egiten du pixkanaka, tiraldi bakoitzeko.

Dagoeneko branka kostalderantz jarria duen Pablok ikusi egin du nola irauli den bizkaitarren ontzia, eta, hortzez eta haginez eginahal guztian gilari atxikirik diren gizonei begiratu die.

—Segi ezak aurrera! —purrust egin dio arrantzale zahar batek, bizitzeko gazteei baino gutxiago geratzen zaiola eta, biziari haiek baino atxikiago, nonbait.

—Aurrera segitu? —orero egin du Pablok—. Eraman haienganaino branka. Salbatu egin behar ditugu, ez al dugu eguneroko ogia elkarrekin irabazten, ala? *Pepitako* koldar horiek hanka egin dute, baina gu ez gara joango! Atera ditzagun! Ados?

—Bai! —oihukatu du eskifaiak.

Eta abian jarri dituzte salbamendu lan arriskutsuak.

Gertu igaro dira lehenbiziko pasaeran, baina ez sokorritzeko aski. Naufragoek larri egiten diete hots, Ama Birjinaren izena ahotan.

Biratzen den aldiro iraultzeko arriskua du *Aingeruen Erreginak*, itsas kolpe batek trabeska harrapatu eta gilaz gora bota lezakeelako. Aski ongi daki hori Pablok. Haren txalupa ez da alferrik bertan geratu, ordea. —Denak ala inor ez! —oihukatu du ausart—. Eutsi tinko belei!

Bira osoa eman du *Aingeruen Erreginak*. Pasaera honek ere ez du balio izan; urrunegi, oraingoan ere. Naufragoetako batek ezin izan dio gilari gehiago eutsi, olatu baten gainean punpa egin du, eta haren apar artean jira biraka hegan ibili ondotik, desagertu egin da. Uzurturiko esku bat airean astintzen, besterik ez da harenik ageri.

Berriz ere egin beharra dago bira. Ahalegin egin du patroiak. Urrundu egin du gehiago txalupa, belak haizez bete, biratu eta, oraingoan bai, honako pasaeran jaso ditu hiru gizonak. —Ez eskerrik eman —esan die ontziratu ahala—. Ez da garaia. Hilobiz aldatzea baino ez duzue agian lortu. Bildu bela nagusia, guztiz! —jarraitu du—. Txikia utzi mastaren bi herenetan!... Orain... —esan du lema-kanari indarrez bultza eginda—, Jaungoikoaren esku!

VIII

Erabat atsekabetuta dago herria. Zerua goibeldu eta itsasoa haserretu egin dira lehenik; ondoren, Zarauztik iritsitako telegrama batek esan du giro latza zetorrela ipar-mendebaldetik, eta horrek guztiak oso larritu ditu herritarrak.

Bertako hiru txalupa ari dira hegalezetan; hogeita hamabost marinel guztira. Ausartenak dira, eta irabazirik handienak porturatu ohi dituztenak.

Negarrez ari dira emakumeak; gizonak joan-etorrian dabiltza kaiko goialdean, kopetilun; elkarren bila dabiltza haurrak, txutxu-mutxuka; herrixkako jauntxoek telegramaren gaineko iruzkinak egiten dihardute, era guztietako iragarpen goibelak eginez, garagardo hurrupada artean; erdibiturik da fabriketako nagusien dolua, olatu gainean nabigatzen ari direnengatik, batetik, baina baita denboralea dela-eta beren industrien martxa nahitaez geratu egin beharko delako ere, bestetik.

Apaizek, beren bulego zerutiarraren obligazioak betez, errogatiba eta suplikatorioa xedatu dituzte Barquerako ermitan.

Fabrika ondotik desfilean doaz herritar guztiak; mantuak begien gaintetik daramatzate emakumeek; begiak eta ahoak dardaraka, malkoa batean, errezoa bestean; berritsu doaz haurrak, nahasita, erromesaldi goibela jolas bilakatuz; gizonak, aldiz, bekozkoak beltz, pauso geldian, neurritsu eta hitzari iskin eginez.

Gurutzearen parera iritsitakoan, belaunikatu egin dira emakumeak; txapelak kendu dituzte gizonak; pilatu egin dira haurrak, atsedean hartzen duen erle-taldea balira bezala.

Emakumeen artean doa Mariuca. Zurbil eta triste, saminaren irudi bizia da. Eskuak, mantu azpian gurutzatuta; malko-anpolaiak darizkie haren begiei, mutu, bakan, betazaletan behera jausteko inolako uzkurraldirik behar ez dutela.

Pablo du gogoan, hainbat eta hainbat legoatara ahalegin betean ari baita, itsaso ubel haren gainean, zero beltz haren azpian, hango haize-orro artean. Anaiaren gomuta ere badatorkio tarteka gogora, baina maitalearen itzala —bata bestearen gorputzaren jabe egina baita dagoeneko— gailentzen zaio anaiarenari, eta Mariucaren irudimenaren jaun eta jabe da gaurero.

Emakumeen artean Petrona ere ageri da, ezpain gorriei hozkaka, eta eskuei harramazka, gupidagabe.

Gurutzearen eskailera-mailatxoetara iritsitakoan, makurtu egin da Mariuca, ipar-haizeak astindutako landare bat nola. Kolpetik bere burua erortzen utzi du Petronak, eta mazo baten pare egin dute eskailera-mailaren kontra haren belaun-koskorrek talka.

Aitaren egin ondotik, zutitu eta ermitarantz abiatu dira.

Jendez gainezkatu da ermita, eta atarian dira kabitzen ez direnak —habeartea ez da herrixka guztiarentzako nahikoa—. Errezorako dei egin dute kanpaiek. Pizturik dira aldarean kandelak. Argi-malkoak dirudite.

Segizioaren buru, alkatea eta jauntxoak. Atzetik, herriko emakumeak. Marinelak ondotik, mutil-koskorrak alboetan lagun, prozesioa itxiz.

Umila da ermita. Beira opakuko lau beiratetatik sartzen da bertara argia; ilusentiko argia, irudiak lausotzen eta gogoa goibeltzen dituen.

Aldare nagusian Ama Birjina da buru. Aurpegiera zakarra du, gurtzen ari zaizkion itsas emazteek bezalaxe. Mantu beltz batez jantzia da, burutik hasi eta oinetaraino. Metalezko koroa du buruaren bueltan eta ezkur formako bihez osaturiko arrosarioa gerriari atxikia.

Eskuin horman San Pedroren irudi bat dago, ofrendaz inguraturik.

Ezkerrekoan Kristo bat da buru, adats beltz, bizar nahasi eta kaobazko larmintz. Itsusi mortala da. Biraoka lehertzera balihoa bezala du uzurturik ahoa; begi-okerrak ditu; lokietako arantzek sasitza dirudite. Eskultoreak, baliabide hoberen faltan-edo, oparoegi jokatu zuen zauriak irudikatzen. Ildaska zabal gorriztak egin zizkion oinetan. Barrunbe zornetsuak dira eskuetako zuloak; odola zurrustaka dario, lantzakadak eragindako zauriaren ezpainetatik.

Trapuzar batek estaltzen dizkio lotsariak Jesusi. Letra hori nabarmenez, zutoinaren ertzaren gainean ageri da INRI-a. Nazaretekoaren oinetan olio-lanpara batek egiten du diz-diz, eta baita txinpartak atera ere, tarteka, olio erre bitartean.

Sakramentu Santua agerian da une honetantxe, purpurinak urrezko bihurtu nahi baina ezin duen santutegi hartan. Ostiaren azpian, apaiz bi ari dira errezoan, buruak makurturik, kasko-gainak hala moduz mutildu dizkietela-eta, zikiraturiko gizon bi. Elizkizunerako jantziak soinean, Jainkoari errukia erregutzen ari zaizkio.

Errezoa errepikatu du jendetzak; hasieran, poliki, ahapeka ia. Ondoren, ozenduz joan dira ahotsak, pixkanaka, eta azkenik, oihu gozakaitzak eginez amaitu dute emakumeek, negar-zotinka eta agoniako aieneka.

Artifiziozko eguzki batek bezala egiten du patenak argi, santutegiaren hondoan. Santutegiaren bobedan zerutxo urdin bat ageri da, karmin koloreko hodeiak dituen, eta bertan, aingeruak hegan.

Guztia da argitasun eta bozkario zero artifizio hartan. Kanpoko zeruan, arroketatik bistatzen den horretan, guztia da belztasun eta mehatxu. Gero eta zerratuagoak dira hodeiak, gero eta erraldoiagoak olatuak, eta gero eta bortitzago kolpatzen dituzte haitzetako haginak.

Zakar egiten du hots urakanak sakonuneetan; trenkatu egiten ditu zuhaixkak, makalei adarrak erauzten, arteak inarrostean, harri-koskorak lurretik altxatzen, hauts-zurrunbiloak lurrean harrotzen, orroka iristen da elizperaino, eta astindu egiten ditu zutabeak, eta otoitzen marmar otzana itzaltzen, bere ahots larderiatsuaz.

Gurutzearen ondotik igaro da Heretikoa, txapela buruan ongi sartuta, urratsa bizkor, ahoko keinua mingots. Haren Herkules-gorputz mozkoteak erronka jotzen die haizetearen oldarrei; hara-hona dabilkio ile-mataza urdindua, arantza pila bat balitz bezala.

Kaperara hurbiltzerakoan geratu egin da, eta arreta ipini die errezo-marmarrei. Irribarre egin du, errukitsu, txapela kaskoan jarri, sorbaldak uzurtu eta gaztelurantz egin du.

Mutiko ile-nahasi bat lasterka igaro da Heretikoaren ondotik, eta hark baizik entzun ez duen zerbait murmurikatu du. Urratsa bizkortu du agureak. Bere lasterraldiari eutsi dio morroskoak, eta are gehiago bizkortu, elizpera hurbildu ahala. Bi jauziz gainditu du ataria, otoiztegiko ateraino iritsi da, atearen orpoari atxiki, eta, zirrarak eraginiko ahots dardarkariz, hitz bakarra ahoskatu du: —Txalupa!...

IX

Han urrunean dator; ozta-ozta igarriko lioke marinel batek, eta inolaz ere ez luke ikusiko ekaitz egunetan ortzi mugari erreparatzen ohiturarik ez duenak.

Bela baino ez da ageri. Han, beltzune bizi hartan astintzen du haizeak, dardarti, laguntza eske ari den mihise baten pareko. Aldizka baino ez da ikusten; agertu eta ezkutatu dabil, zeruak eta itsasoak bat egiten duten marra zuriaren gainean.

Txalupa bat porturantz arribatzen ari dela entzun bezain laster, errezoak eta elizkizunak alde utzi eta gaztelurantz abiatu da herrixka guztia. Meza-emaileak berak ere jendetzaren atzetik abiatu dira.

Bakarti geratu da ermita, eta bertan geratu dira kandelak pizturik, mantu beltz eta sasi-zilarrezko korodun Ama Birjina, eta baita urre faltsuko tabernakulua ere, gezurrezko eguzki eta zeru banaren zaindari.

Bakar-bakarrak geratu da nazaretar hilarazia ere, bere adats beltz eta zauri ankerrekin. Bizkar eman dio jendeak drama sinbolikoari, eta oihal puska batek Kantauren gainean abiatu berri duen drama errealearen alde jarri da.

Oin biribileko dorre arrailduaren aurrean daude alkatea, apaizak eta kontzejuko jauntxoak. Haien atzean, hutsune bat dago: minean, denontzat bat eta bera izanagatik ere, hierarkia eta distantziak jartzen daki gizakiak. Hutsunearen ondok zaharrak eta emakumeak bildurik dira. Paretan gora igo dira haurrak; arrantzaleak, urrutiago ikusteko asmoz, itsasargia gailen den tontorrera igo dira. Ikaragarria da ikuskizuna.

Kanon klasikoen arabera, tragedia batek ezinbesteko protagonista izaten ditu heroiak eta jainko-jainkosak, eta haiek osatu ohi dute ekintza nagusia; herriak, aldiz, koru-lanak baino ez ditu horrelakoetan egin ohi, gehienez ere. Eguneroko bizitzak, ordea, ez du tragedia bat pizteko halako osagairen beharrik.

Izugarria da gertatzen ari den tragedia, eta herria da pertsonaia nagusia. Herria da arribatzen ari den txalupako eskifaia; herria ere haien zain den jendetza. Horiek guztiak dira herria. Korua, aldiz, aberatsak dira, jauntxoak, ontzi haren arriskua dela-eta jokoan deus ez dutenak, hondoraturik ere, deus galduko ez dutenak.

Haserre keinuak, gorrotozko zimurrak, astindu herratsuak ditu uretan itsasoak. Zelata hutsa baino ez dira izaten haren une bateko barealdiak: eta, halakoetan, itsasoa lastu egiten du urakanak. Eta erne: zelata aldia itsas kolpe modura amaitzen bada, eskerga izaten da halakotan danbatekoa. Gorantz egiten du olatuak, eta orroka egiten du aurrera; are indar eta tamaina handiagoa hartzen ditu atzera leherturik datozen olatuekin bat egindakoa, apar zuriz koroaturiko arku berde moduan kakotzen da, harkaitzen aurka lehertzen da basati, eta ur-jauzi bilakatzen ditu.

Hodei kedartsuak airean dabilta, ez da zerurik lurretik ikusten, eta ahotzar more modura zabaltzen dira, tuka jaurtitzeko tximista. Hodeietatik itsasora joan-etorrian dabil haizea, eta amorru guzti horren ahots ikaragarria da.

Barrak dagoeneko ez dirudi, egun argietan bezala, eguzki-izpien ferekapera lotara urpetik azaleraturiko animaliatzarra.

Ernaturiko munstroa da, azal izurtsua uzurtuz mehatxu egiten duena, prehistoriako saurio baten pare; orroka, ahotik aparra dariola, oso-osorik da hagin eta hatzapar, hozka egin eta haragia hezurretatik bereizteko prest.

Hara, barra! Barra!... Urak bare izan ohi dira barraren atzean, eta portu babestua eskaini ohi diote nabigatzaileari. Itsasadarra salbazioa izaten da harentzat. Baina barra horrek berak, ekaitza baldin bada, itxi egiten du itsasadarrerako bidea, eragotzi egiten du, eta gudurako pronto jartzen ditu bere olatu apartsuen legioak.

Azkar dator txalupa. Hogeia milia orduko abiaduran dakar haizeak.

—*Aingeruen Erregina* da!... —oihukatu du Heretikoak, harkaitz garai batetik, zutik eta bakarti. Agurearen ahotsa entzun ahala hiru emakume bereizi dira taldetik; bultzakada zakar batez herriko handi-mandiak paretik kendu eta dorrearen eskubandara heldu dira, hartan gora egin eta itsasorantz abiatu dira, arroketan saltaka.

Pablaren ama da emakume horietako bat. Hiruretan azkena, Petrona. Amaren atzetik doana, Mariuca.

Azken harkaitzeraino iritsi dira emakumeak, uhinek, ehizaki gosez, jauzi egiten duten hartaraino. Hantxe jauzi dira belauniko, salbea errezatuz, eskuak gurutze eta ezpainak dardarka.

Haiek bezalaxe, belaunikatu egin dira gainerako emakume guztiak ere; makurtu egin dituzte kopetak agureek; txapelak erantzi dituzte harkaitz-ilaran barreiaturik diren gizonek; isilik dira haurrak. Eskuak zerurantz altxa eta otoitzari ekin dio apaizetako batek.

Itsaso gupidagabearen aurrean eman diote segida ermitan hasitako errezoari, batere eguzkirik gabeko zeru-ganga zorigaiztokoaren azpian.

Argi eta garbi bereizten da txalupa. Bete-beteen asmatu du Heretikoak. *Aingeruen Erregina* da.

Punpaka dator uhin-mendietan behera. Munstro likidoen jostailu da, hara-hona baitarabilte, pilota-joko hiltzaile batean bezala. Ontziaren branka barrarekin parez pare jartzen saiatzen ari dira gidariak, itsasadarrera igarotzea lortzeko.

Mastaren herenean zabalik doa bela txikia. Hari helduta zintzilik datoz marinela. Popan ontzia gidatzen dator patroia.

Txalupa gaixoa!

Orain dela egun gutxi irten zen portutik, beste batzuekin batean. Eguzkiak abiatzen ikusi zuen, eta urrezko irribarreak oparitu zizkion. Zilarrezko parpailatan kizkurtzen zen orduan itsasoa, gilaren aurrean. Belak leun ferekatuz egiten zuen haizeak bultza. Kantari eta barrezka zihoan eskifaia. Kaioak bidean lagun zituzten arrantzaleek, hegaldi-lehiaketa poetiko bat jokatzeko ari balira bezala.

Orain, ez eguzki, ez irri.

Ihesaldi bilakatu da orduko aurrerabide harroa; hego hautsi, egunsenti hartako bela garailea; eresi, marinelen kantua; hileta-oihal, zerua; borrero gupidagabe, olatuak. Karranka dagite ubarroiek, txalupa gainean, zoritxarra iragarritz.

Jauzi beldurgarriak eginez dator. Tontor apartsutan iraulkatuz orain, airean kulunka gero, eta handik amildegi higikor bizitan behera jausten da kolpetik. Ari da, handik irteten; badoa, zorabiagarri, beste olatu batean gora; hondoratzen da tupustean; agertzen da berriz. Ehunka bider errepikatutako ariketa basa!

Izu-laborriak harturik begiratzen die jendetzak *Aingeruen Erregina*ren gorputz-ikarei.

Oso gertu dago. Eskifaia-kideen aurpegiak igartzen dira, heriotzaren izu zurbilak uzkurthurik. Belari helduta zintzilik doaz, eta hark batean astintzen ditu denak.

Hankak zabalik, orekari eusteko, lema-kanari azazkalez helduta, Pabloren irudi kementsua ageri da.

Buru hutsik dator, adatsak haizeteari emanak, begirada aurrera, larderiatsua aho-keinua. Haren belaunen artetik, ontzi-mutilaren buru ilehoria ageri da.

Azken jokaldia da, ausart eta harro egitera doana, non eta barraren pasabide hilgarrian.

Isilik dago jendea, begira-begira, begiak arranpalo.

Uhin erraldoi bat *Aingeruen Erreginare*n gainera doa eta bete-betean jo du, eta aparrez estali. Zuritasun eta orro artean bildurik geratu da txalupa.

Galdu egin dute bistatik, une batez. Gero jauzi bat emanez azaldu da berriz, zabuka ibili da airean eta badoa itsasoaren sakonune burrunbatsuetara. Beste olatu batek bildu du, altxa egin du, eta berriz bota du airean txalupa. Batera eta bestera dabil lema, zeri heldu ez duen giza-beso bat bezala. Ezer lortu aurretik, beste olatu bat, apar-garretan dator, eta bete-betean jausi da *Aingeruen Erreginare*n gainean, eta irauli egin du, itsas hondoan masta, eguzkiari begira gila.

Alarau bat irten da ehun ahotik batera.

Han-hemenka, uhin artean, besoak ageri dira, eroen pare astindurik, eta baita aurpegi zurbilak ere, hiltzera doanaren pareko etsipenak uzkuriturik denak. Aparrak irentsi ditu guztiak.

Gizaseme bat bada itsas gainean oraindik, baina: Pablo.

Herkulesen pareko beso-zutarrei eskerrak, eutsi egiten dio olatuen gainean, eta itsasadarrerako igarobidea bilatzen ari da.

Gazteluaren arroka artetik haren beso biei laguntza eman nahi lieketen beste batzuk badira: Mariucaren besoak dira, harenganantz luze-luze eginda.

Badator... Badator... Bat-batean, *Aingeruen Erregina* irauli berri duen hura baino itsas kolpe basatiago batek airean altxa du Pablo. Eta han doa gizakia, trapua bezala airean, eta bete-betean jo du barrako harkaitz zorrotzen kontra!

Hura ere irentsi du aparrak.

Bularrez gora datza Mariuca, besoak gurutze.

X

Hainbat emakume errukitsuren artean altxa dute Mariuca harkaitzetatik, eta herrirantz abiatu dira, gau bakarreko maitasunaren alarguna besotan eutsita.

Itsaslabarraren ertzean Heretikoa baino ez dago.

Tximak nahasirik, Herkules-gorputz mozkotea haizeteari erronkan eta ukabil sendoak hutsari agirika, harrian zizelkatutako jainko mendekaria da.

Mugitu egiten dira haren ezpainak. Ez da haren ahotsik entzuten, ordea. Urakan hotsak eta ozeanoaren orroak gailentzen zaizkio.

Zer ote dio Heretikoak? Zein esaldi ariko ote dira haren ezpainetan dardarka?

Auskalo!... Gorrotoaren profeta dirudi.

Ozeanoari deika ariko zaio, agian, lurrera arteko mugak gaindi ditzan, ezabatu, eta gizakion lurretan sar dadin, bidegabekeria guztiak ezabatzeraz.

AMAIERA

Joaquín Dicenta

San Vicente de la Barquera, 1908.